

A close-up portrait of a young boy with a joyful expression, wearing a vibrant, multi-colored headwrap in shades of orange, red, and blue. The background is a soft-focus outdoor setting with greenery and a bright sky. The text is overlaid on dark blue rectangular backgrounds.

SAMENVATTING

Marjan Schippers, Frans Bastiaens, Tin Verstegen

**VEERKRACHT
VERSTERKEN VAN
VLUCHTELINGENKINDEREN**

De Nidosmethodiek voor interculturele jeugdbescherming

Introductie

Dit is een uitgebreide samenvatting van het methodieboek *Veerkracht Versterken van Vluchtelingenkinderen*, de Nidosmethodiek voor interculturele jeugdbescherming. De samenvatting is bedoeld voor al diegenen die willen weten wat de essentie is van de Nidosmethodiek, maar voor wie de toepassing, zoals beschreven in het boek zelf, minder relevant is. Zoals samenwerkingspartners van Nidos die met vluchtelingenkinderen werken, maar ook voor andere partners zoals lokale overheden, maatschappelijke organisaties en jeugdzorginstellingen.

De samenvatting is ook een opstap naar het boek. Het geeft een goed overzicht en totaalbeeld van de Nidosmethodiek.

De Nidosmethodiek is zowel voor kinderen die onder voogdij van Nidos staan (alleenstaande vluchtelingenkinderen) als voor vluchtelingenkinderen die onder toezicht zijn gesteld. Hier is voor gekozen op grond van de ervaring dat beide groepen baat hebben bij dezelfde cultuursensitieve en veerkracht versterkende aanpak.

Het eerste deel (1 t/m 3) van de samenvatting beschrijft de methode om op gestructureerde wijze te komen tot een plan dat de basis vormt voor de begeleiding. Het tweede deel (4 en 5) bevat kennis over de achtergrond met daarbij behorende specifieke begeleidingsthema's en cultuur van de vluchtelingen die de jeugdbeschermer bij Nidos nodig heeft om aan te sluiten en oog te hebben voor de begeleidingsbehoefte en veiligheid van de kinderen. Afsluitend is er nog een korte paragraaf (6) over de professionele kaders van jeugdbescherming.

De samenvatting kent bijna geen referenties. Een uitgebreide referentielijst is te vinden in het boek.

Colofon

Veerkracht Versterken van Vluchtelingenkinderen
De Nidosmethodiek voor interculturele jeugdbescherming
Samenvatting

©Nidos 2019

Auteurs: Marjan Schippers, Frans Bastiaens en Tin Verstegen

Eindredactie: Miriam Kerver en Iris Kleynen

Vormgeving: Gerard van der Krogt, Utrecht
BE-Interactive, Tilburg
4Foot8 design studio, Maastricht

ISBN: 9789082703429

NIDOS
jeugdbescherming voor vluchtelingen

www.nidos.nl

Inhoudsopgave

Introductie	1
1 Jeugdbescherming aan vluchtelingenkinderen	4
Begeleidingsplan en plan van aanpak	5
2 Drie pijlers vormen de basis van de Nidosmethodiek	6
Drie fases in de begeleiding	9
3 Methodisch begeleiden aan de hand van het 4-stappenanalysemodel	12
De vier stappen van het analysemodel als basis van het plan	13
Analyseschema het praktische instrument van het 4-stappenanalysemodel	15
4 Begeleidingsthema's specifiek voor vluchtelingenkinderen	16
Begeleidingsbehoefte in de verkenningsfase	16
Samenwerken met de familie versterkt de begeleiding	17
Begeleiden van (kinderen in) gezinnen	18
Gezondheid van vluchtelingenkinderen	19
De ontwikkeling van vluchtelingenkinderen	20
Identiteitsontwikkeling van amv's	21
Zelfredzaam, op eigen kracht verder	21
Begeleiding bij integratie, terugkeer of perspectief op onrechtmatig verblijf	22
5 Interculturele verdieping	23
Opvoeden in intercultureel perspectief	25
6 Professionele kaders van jeugdbescherming bij voogdij en ondertoezichtstelling	28

1

JEUGDBESCHERMING AAN VLUCHTELINGENKINDEREN

Nidos voert als landelijk gecertificeerde instelling kinderbeschermingsmaatregelen uit voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen (voogdij) en asielzoekerskinderen (ondertoezichtstelling).

Op basis van de wet is het de formele taak van Nidos om:

- een gezonde ontwikkeling van het kind te bevorderen;
- eventuele ontwikkelingsbedreigingen weg te nemen;
- de belangen van het kind te behartigen;
- ervoor te zorgen dat het kind met achttien jaar zelfredzaam is;
- in te grijpen als dit nodig is;
- bij een onder toezicht gesteld kind de ouders te ondersteunen de opvoedsituatie te herstellen.

Een alleenstaande minderjarige vreemdeling, maar ook een vluchtelingenkind met ouders, heeft op enig moment zijn eigen vertrouwde omgeving moeten verlaten. Hij moet zich vervolgens in een voor hem geheel nieuwe sociaal-maatschappelijke en culturele omgeving verder ontwikkelen tot zelfstandig volwassene en zich daar ook toe verhouden. De culturele ontworteling, de geringe kennis van en inbedding in de nieuwe omgeving en de vreemdelingrechtelijke positie maken het kind kwetsbaar. Dit vraagt om een opvoeding en begeleiding vanuit respect, veiligheid en bescherming.

De vernieuwde Nidosmethodiek sluit uitdrukkelijk aan op lessen uit het verleden¹ waarbij het belang van het kind voorop staat. Daarbij is in de vernieuwde methodiek meer aandacht voor het belang van contact met het kind en zijn familie en voor het versterken van de veerkracht en bevorderen van autonomie en agency van zowel alleenstaande vluchtelingenkinderen als vluchtelingengezinnen waarvan het kind onder toezicht is gesteld.

¹ Voetnoten staan aan het einde van ieder hoofdstuk.

Begeleidingsplan en plan van aanpak

Om de hierboven genoemde taken van Nidos voor elke kind te realiseren, stelt de jeugdbeschermer – zo veel mogelijk samen met het kind en zijn of haar netwerk of gezin – een plan² op met daarin specifieke doelen en acties die de begeleiding betreffen. Daarvoor gebruikt de jeugdbeschermer het 4-stappen analysemodel. Ook het kind zelf en zijn of haar familie en netwerk geven input, bijvoorbeeld aan de hand van een zogenaamd ‘praatpapier’. Daarmee is het plan de *uitkomst van de samenwerking*. Het plan is een *doorlopend plan* en het wordt regelmatig geëvalueerd en zo nodig aangevuld en bijgesteld.

In de Jeugdwet is opgenomen dat bij een ondertoezichtstelling (ots) aan de familie, voorafgaand aan een plan van aanpak, de mogelijkheid moet worden geboden een eigen ‘familiegroepsplan’ te maken³. Dit sluit aan bij de werkwijze van Nidos bij voogdij. Hiervoor is al eerder de *crossborder networking* aanpak ontwikkeld: een werkwijze waarbij zo veel mogelijk samen met de familie waar ook ter wereld een plan voor hun kind wordt gemaakt. Bij terugkeer is deze werkwijze verder uitgewerkt in *double commitment*: commitment van het kind en de familie over het terugkeerplan voor het kind.

Professioneel handelen van de jeugdbeschermer betekent dat het contact en de begeleiding planmatig en doelgericht zijn. Als de jeugdbeschermer een beslissing moet nemen die richting geeft aan de begeleiding, dan raadpleegt hij andere jeugdbeschermers, een gedragswetenschapper en/of een jurist volgens het meer-ogen-principe. Gaat het om ingrijpende beslissingen in het leven van het kind of zijn er zorgen over de veiligheid, de ontwikkeling en/of de verblijfskansen van het kind, dan moet de jeugdbeschermer een gedragswetenschapper en/of jurist raadplegen en met elkaar tot consensus komen over de te nemen beslissing. De jeugdbeschermer handelt daarmee volgens de professionele standaard van de beroepsgroep en de pedagogische visie⁴ en beleid van Nidos.

¹ Zie ook *Kinderen, gevlucht en alleen. Een interculturele visie op de begeleiding van vluchtelingenkinderen*. M.T. Schippers 2017

² In de nieuwe methodiek wordt ‘begeleidingsplan’ gebruikt voor voogdij en ‘plan van aanpak’ voor ondertoezichtstelling. Voor de leesbaarheid wordt slechts één term gebruikt (plan) als beide bedoeld worden.

³ Artikel 4.1 uit de Jeugdwet, 2015.

⁴ *Kinderen, gevlucht en alleen. Een interculturele visie op de begeleiding van vluchtelingenkinderen*. M.T. Schippers 2017.

2

DRIE PIJLERS VORMEN DE BASIS VAN DE NIDOSMETHODIEK

De Nidosmethodiek is gericht op een ‘bij de cultuur en achtergrond aansluitende en veerkracht versterkende begeleiding’ en kent daarbij drie belangrijke pijlers. Deze vormen de basis van het specifieke karakter van jeugdbescherming voor vluchtelingenkinderen.

*De eerste pijler, **cultuursensitief begeleiden**, is nodig om in contact te komen met het vluchtelingenkind en zijn familie, om aan te sluiten bij de behoeftes en drijfveren, om de ontwikkeling te bevorderen, eventuele ontwikkelingsbedreigingen op te heffen en om waar nodig tot passende oplossingen te komen.*

Cultuursensitief begeleiden is het vermogen om bij de begeleiding van vluchtelingenkinderen oprecht geïnteresseerd te zijn in de culturele achtergrond van het kind en de familie, om cultuurverschillen te onderkennen zonder oordeel, door culturele vaardigheden toe te passen zoals interculturele sensitiviteit en interculturele communicatie en te beschikken over interculturele kennis.

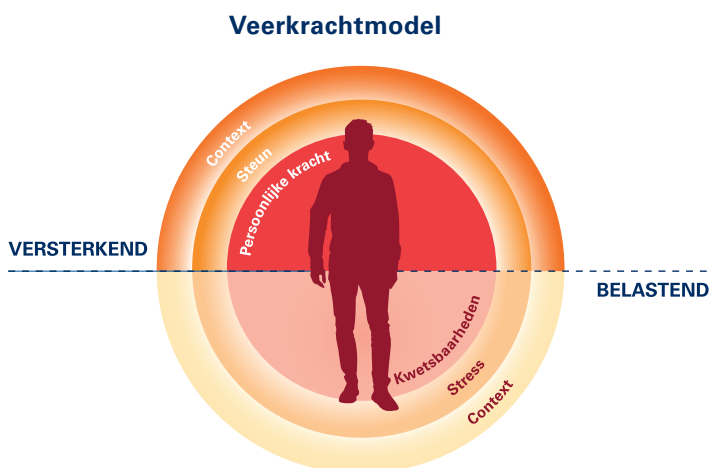
Inzicht in cultuurverschillen tussen een collectivistische cultuur waar veel vluchtelingenkinderen vandaan komen en de meer individualistische cultuur in Noordwest-Europa is belangrijk. De verschillen hebben betrekking op de manier waarop mensen bijdragen aan het belang van de familie, hoe ze omgaan met eer en schaamte en hoe ze hun gevoelens verwoorden. Verschillen betreffen ook de gezondheid en gezondheidsbeleving. Zo zullen begeleiders moeten aansluiten bij de belangrijke rol die traditionele geneeswijzen en spirituele verklaringen in veel collectivistische culturen innemen. De inzet van een ‘intercultural mediator’ kan daarbij helpen. Kennis van en begrip voor culturele opvoedverschillen zijn nodig om de handelwijze van ouders te begrijpen, om ‘in aansluiting’ te begeleiden maar ook om een brug te kunnen slaan naar de omgeving van het kind of het gezin.

De *tweede pijler*, **bescherming bieden**, is de kern van het werk van de jeugdbeschermer en richt zich op de specifieke risico's die vluchtelingenkinderen lopen. Bij voogdij is beschermen nodig omdat het ouderlijk gezag ontbreekt. Bescherming gaat ook over (veiligheid)risico's die een (alleenstaand) vluchtelingenkind loopt in de Nederlandse samenleving. Belangrijke thema's die in de methodiek beschreven worden zijn seksualiteit, tienerouderschap, westerse verleidingen en ook uitbuiting, ronseling en radicalisering.

Beschermen bij een ondertoezichtstelling is nodig omdat de kinderrechter ernstige ontwikkelingsbedreigingen van het kind heeft vastgesteld die niet in een vrijwillig kader kunnen worden opgelost. De jeugdbeschermer dient dan ook bescherming te bieden als het gaat over onveiligheid in de opvoeding.

Bescherming bieden bestaat ook uit het vergroten van de weerbaarheid van de vluchtelingenkinderen en -gezinnen door ruimte te bieden aan herstel, en door kennis van en inzicht in de risico's in de nieuwe leefsituatie te vergroten. Bescherming bieden betekent daarnaast ook de *belangen behartigen* van het kind en het gezin tijdens de asielprocedure, bij een aanvraag gezinshereniging en bij het ontwikkelen van een toekomstperspectief (terugkeer of integratie).

De *derde pijler* richt zich op het **bevorderen van veerkracht en autonomie**. Uitgangspunt is de ervaring dat vluchtelingenkinderen over het algemeen veerkrachtige kinderen zijn met een, in de basis, gezonde ontwikkeling. De achtergrond van oorlog of armoede, de vlucht, traumatische ervaringen, het verlies en de migratie doen een beroep op deze veerkracht.

Veerkrachtmodel ©Nidos 2019

De balans tussen stress en kwetsbaarheid enerzijds en sociale steun en persoonlijke kracht anderzijds is de kern van het veerkrachtmodel (Laban 2010) dat de jeugdbeschermer gebruikt om de veerkracht van een kind te analyseren en om doelen te bepalen. Aan dat veerkrachtmodel is de context toegevoegd, omdat inmiddels wordt ingezien dat ook deze de veerkracht positief of negatief kan beïnvloeden. Dit tezamen heeft geleid tot onderstaand veerkrachtmodel van Nidos.

Het veerkrachtmodel vormt de basis om de veerkracht van vluchtelingenkinderen en -gezinnen te analyseren. Een analyse op basis van het model geeft informatie over de ontwikkeling en versterkende en belastende factoren van het kind en bij een onder toezicht gesteld kind ook van het gezin. Daarmee geeft het aanknopingspunten voor de begeleiding om de veerkracht te versterken en de ontwikkeling te bevorderen.

De begeleiding richt zich op het bevorderen van de veerkracht van het kind. Dit wordt bereikt door:

- rust en steun te bieden bij herstel van traumatische ervaringen en hanteren van stress;
- persoonlijke kracht te stimuleren, bijvoorbeeld met een goede schoolgang;
- autonomie, zelfbeschikking, te bevorderen met als uiteindelijk doel zelfredzaamheid;
- ervaren van invloed op de eigen situatie, agency, te bevorderen. Agency versterkt het gevoel van autonomie en daarmee de veerkracht;
- sociale steun te bevorderen.

Door de krachten van het kind en zo mogelijk zijn familie te versterken, te 'empoweren', zal het kind bij meerderjarigheid in staat zijn om zonder bescherming en ondersteuning van Nidos verder te gaan.

Ditzelfde geldt voor vluchtelingengezinnen. De motivatie van vluchtelingengezinnen voor de vlucht en migratie ligt vaak juist bij de kinderen, daaruit putten gezinnen hun (veer)kracht. Herstel van trauma's en stress is goed mogelijk wanneer gezinnen *autonomie* ervaren in plaats van hulpeloosheid. De begeleiding bij een ondertoezichtstelling richt zich bij gezinnen ook op het herstel van de veerkracht van de ouders of opvoeders.

Voor het bevorderen van veerkracht, en dus ook van agency en autonomie als onderdeel van veerkracht, is het van belang te begrijpen hoe vluchtelingenkinderen omgaan met hun situatie. Kennis van copingstrategieën zoals religie, focus op de toekomst in plaats van op het verleden, wantrouwen en zelfstandigheid, is daarom belangrijk.

Drie fases in de begeleiding

De begeleiding is gebaseerd op de fases die samenhangen met het proces van vluchten, aankomen, herstellen, ontwikkelen en zelfstandig verder gaan. De begeleiding van een kind en een ots-gezin verschuift in de loop van de tijd waarbij andere accenten worden gelegd. Zo verandert over het algemeen de wijze van contact met het kind en bij een ots-maatregel ook met de ouders en de andere gezinsleden.

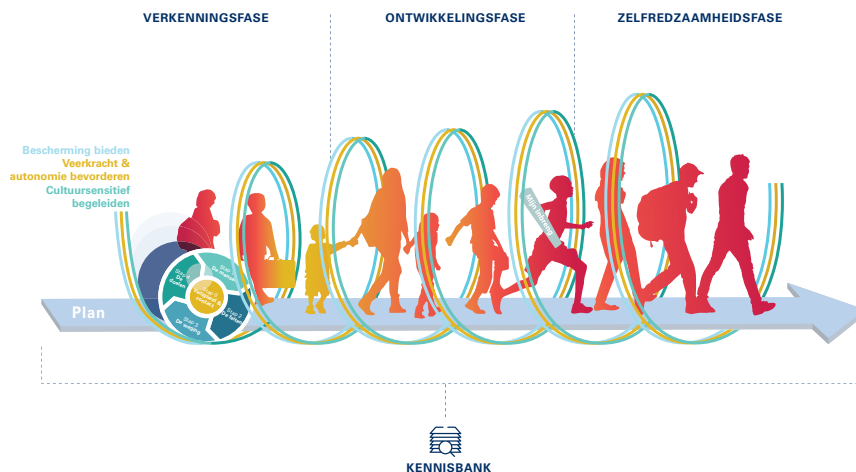
De drie fases zijn een hulpmiddel om de activiteiten te ordenen en doelen vast te stellen. In de praktijk zullen fases door elkaar heen lopen, zeker als een kind meer tijd nodig heeft om te herstellen van de vlucht en 'te landen' in Nederland. Ook kan het zijn dat er weinig tijd ligt tussen de aankomst van het kind in Nederland en het achttiende jaar, waardoor de fases ingekort moeten worden en door elkaar zullen lopen. De begeleiding zal dan vanaf het begin ook in het teken staan van ontwikkeling en zelfredzaamheid als voorbereiding op een zelfstandig leven na het achttiende jaar.

In het begin, de **verkenningfase**, ligt het accent van de begeleiding meer op in contact komen en kennismaken met het kind en de familie (ook familie in het land van herkomst) en zo nodig zorgdragen voor veiligheid. Bij een ots is het belangrijk dat ouders begrijpen wat de overheidsbemoeyenis inhoudt en wat ermee beoogd wordt, wat meestal lastig is omdat dergelijk overheidsingrijpen voor praktisch alle vluchtelingen onbekend en (dus) bedreigend is.

Als een kind of gezin tot rust is gekomen en 'geland' is in Nederland, zal ook de veerkracht weer vergroten waardoor er energie en belangstelling voor de nieuwe leefsituatie komen. Herstel heeft bij het ene kind of gezin meer tijd nodig dan bij het andere kind of gezin.

Bij het invullen van de begeleidingsrol sluiten de jeugdbeschermer, de mentor van de asielopvang of de opvoeder van het opvanggezin waar het kind verblijft, aan bij de zelfstandigheid en de verantwoordelijkheid die het kind gewend is. In geval van een ots ligt het accent op het organiseren van veiligheid, het leggen van het contact én op het verkennen van de visie en de mogelijkheden van het gezin op het herstellen van de opvoedsituatie en de kwaliteit van sociale steun.

De jeugdbeschermer zal zich in deze fase ook richten op het goed laten verlopen van de procedures en behartigen van de belangen van het kind hierin en zal zo vaak als nodig uitleg geven over de voortgang van de asielpprocedure en/of de procedure voor gezinshereniging.

Veerkracht Versterkende methodiek

In de **ontwikkelfase** verschuift de focus naar het in contact blijven en samenwerken met het kind en/of gezin om de ontwikkeling van het kind te bevorderen. Bij een ots gaat het er dan om de opvoedsituatie van het kind te verbeteren.

Het accent in deze fase ligt op het stimuleren van een gezonde persoonlijke ontwikkeling zodat het kind kan opgroeien tot een volwassene die zich zelfstandig kan redden in de Nederlandse samenleving of elders in de wereld. Het perspectief en de activiteiten worden sterk beïnvloed door de uitkomst van de asielen- en de gezinsherenigingsprocedure. Is er sprake van een ots-maatregel, dan ligt het accent op het herstellen van de opvoedsituatie of het krijgen van zicht op het opvoedperspectief van het kind.

Veiligheid en bescherming bieden en ook de veerkracht versterken en empoweren, blijven in deze fase belangrijk. Naast het stimuleren van de persoonlijke ontwikkeling zijn de begeleidingsdoelen ook gericht op het uitbreiden en versterken van een nieuw, steunend sociaal netwerk.

Sommige kinderen of ouders ondervinden door de traumatische ervaringen en stress zodanig problemen dat specialistische hulp nodig is, ook kan een kind zorgelijk gedrag ontwikkelen waarvoor extra (professionele) hulp nodig is.

In de **zelfredzaamheidsfase** richt de begeleiding zich op het voorbereiden van het kind (en de familie) om op eigen benen te kunnen staan na het achttiende jaar en het leiden van een zelfstandig leven. Een voldoende steunend netwerk is hierbij essentieel. De begeleiding bij gezinshereniging en een ots-maatregel is erop gericht dat het gezin zonder hulp van de jeugdbeschermer verder kan. Het toekomstperspectief van het kind of gezin is hierin richtinggevend. Komt het toekomstperspectief niet overeen met het toekomstbeeld van het kind of gezin, dan is dit een belangrijk punt in de begeleiding.

Uiteindelijk wordt het contact tussen de jeugdbeschermer en het kind of ots-gezin in deze fase afgebouwd, wordt er afscheid genomen en vindt er indien van toepassing een warme overdracht plaats naar andere instanties zoals VluchtelingenWerk of vervolghulp. In alle fases is het belangrijk dat het contact zodanig is dat het kind zich veilig voelt en weet wat de jeugdschermer voor hem kan betekenen in verschillende situaties.

3

METHODISCH BEGELEIDEN AAN DE HAND VAN HET 4-STAPPENANALYSEMODEL

Om goed oog te hebben voor de ontwikkeling van het kind maakt een analysemodel deel uit van deze methodiek. Aan de hand van het model wordt op gestructureerde wijze, cultuursensitief en met interculturele kennis, een taxatie gemaakt van de begeleidingsbehoefte van het kind en/of gezin en van de mogelijke risico's op het gebied van de veiligheid of ontwikkeling van het kind.

Het analysemodel is in feite een brede *taxatie* op het gebied van de veiligheid en ontwikkeling van het kind dat in ieder geval wordt toegepast bij het maken en bijstellen van het plan maar ook in situaties waarbij nieuwe feiten om een nieuwe afweging vragen. Denk daarbij aan nieuwe zorgen, een crisissituatie en belangrijke beslissingen.

Het 4-stappenanalysemodel is een groeimodel waarbij de jeugdbeschermer steeds meer inzicht krijgt in de situatie en de ontwikkeling van het kind. Daardoor kan hij het kind steeds gerichter ondersteunen en inspelen op nieuwe situaties of ontwikkelingen.

De basis van het model wordt gevormd door het veerkrachtmodel, waarvan culturele aspecten, de ontwikkeling van het kind en/of de draagkracht van het gezin onderdeel zijn. De jeugdbeschermer kan hiermee systematisch feiten en meningen verzamelen, deze analyseren en wegen wat er minimaal moet gebeuren.

Het kind en zijn of haar netwerk of gezin maken uitdrukkelijk deel uit van dit proces. Zo nodig zet de jeugdbeschermer aanvullende specifieke risicotaxatie- en screeningsinstrumenten in.

Dit proces resulteert in doelen die minimaal bereikt moeten worden gezien vanuit de professionele blik van de jeugdbeschermer. Deze doelen verwerkt hij samen met aanvullende doelen van het kind en zijn of haar netwerk of gezin in een begeleidingsplan (voogdij) of plan van aanpak (ots). Dat stelt hij, voor zover dat haalbaar is, samen met het kind en zijn of haar netwerk of gezin op. Het analysemodel is dus het instrument van de professional, het plan is de uitkomst van de samenwerking met het kind of gezin. Het plan is een doorlopend plan en wordt regelmatig geëvalueerd en zo nodig bijgesteld.

De vier stappen van het analysemodel als basis van het plan

Stap 0. Is het kind nu veilig? Dit is een voorwaardelijke stap om de analyse te kunnen starten. De jeugdbeschermer kan alleen vaststellen of het kind op dit moment veilig is wanneer het kind ook een bepaalde mate van *contact* ervaart, als het begrijpt dat de jeugdbeschermer er is om hem te steunen en zijn belangen in het oog houdt. Pas dan kan worden onderzocht of het kind zich voldoende veilig voelt en de feiten daar ook op wijzen. Wanneer de jeugdbeschermer de veiligheid heeft vastgesteld kan de analyse starten.

Stap 1. De belangrijke mensen in het leven van het kind in kaart brengen.

Het familiale, sociale en professionele netwerk én de betekenis van deze belangrijke mensen in het leven van het kind of ots-gezin worden in kaart gebracht. Wie maken er deel uit van de (groot)familie? Wat wil de familie of ouder voor het kind? Wie nemen de beslissingen in de familie, bieden steun en kunnen in deze situatie betekenisvol zijn? Het netwerk is deskundig over het kind en zijn of haar situatie; familieleden en personen uit het netwerk kunnen betrokken worden en indien nodig gemobiliseerd.

Stap 2. De situatie en ontwikkeling van het kind in beeld brengen.

In contact met het kind, de familie en professioneel netwerk wordt informatie verzameld over de situatie en ontwikkeling van het kind. Hoe verloopt de ontwikkeling van het kind op de belangrijkste levensgebieden? Waarin zit de kracht van het kind en waarin zitten kwetsbaarheden? Wat gaat goed en wat is lastig voor het kind? Bij een ondertoezichtstelling behoren de gronden van de ondertoezichtstelling tot de 'voorlopige feiten'. Deze worden zo nodig bijgesteld op grond van een (cultuursensitieve) analyse.

De volgende levensgebieden zijn van belang om de opvoedomgeving en ontwikkeling van een kind in beeld te brengen:

- a De dagelijkse opvoedsituatie van het kind;
- b De lichamelijke, psychische en seksuele gezondheid;
- c De ontwikkeling op persoonlijk gebied, school, werk, andere activiteiten en agency;
- d De verwachtingen en het toekomstperspectief van het kind;
- e Het sociale netwerk van het kind;
- f De ontwikkeling van zelfredzaamheidsvaardigheden.

De jeugdbeschermer relateert de levensgebieden met behulp van een analyse-schema aan de veerkracht van het kind en bij een ots ook aan de veerkracht van de ouders of het gezin.

Stap 3. Wegen: betekenis geven aan de verzamelde informatie. De verzamelde informatie uit stap 1 en 2 wordt cultuursensitief gewogen, met oog op de ontwikkeling van het vluchtelingenkind trekt de jeugdbeschermer conclusies over wat er goed gaat en wat er eventueel zorgelijk is en of er sprake is van ontwikkelingsbedreigingen. Ook wordt afgewogen of er extra ondersteuning of jeugdhulp nodig is. De veerkracht van het kind of gezin wordt geanalyseerd; de balans tussen stress en kwetsbaarheid versus persoonlijke kracht en sociale steun en de invloed van de context hierop.

Wegingen en beslissingen worden genomen conform het Nidos-beleid en de richtlijn uit de beroepscode voor professioneel handelen. De richtlijnen jeugdzorg worden, indien van toepassing, geraadpleegd.

De weging is de professionele basis van het begeleidingsplan (voogdij) of plan van aanpak (ots) dat de jeugdbeschermer samen met het kind en/of ouders opstelt.

Stap 4. Wat minimaal bereikt moet worden. Op basis van de conclusies uit stap 3 formuleert de jeugdbeschermer wat er minimaal bereikt moet worden in de komende begeleidingsperiode.

De doelen richten zich op het langetermijndoel zelfredzaamheid, op belangenbehartiging en op het bevorderen van de veerkracht en de ontwikkeling van het kind. Daarnaast zijn ze gericht op het wegnemen van eventuele ontwikkelingsbedreigingen of andere zorgen over of rondom het kind.

Haalbare en concrete doelen die minimaal gerealiseerd moeten worden, vormen de professionele inbreng van de jeugdbeschermer in gesprekken met het kind en

netwerk. Deze doelen worden waar mogelijk aangevuld en aangepast op basis van de inbreng en visie van het kind en/of gezin en het netwerk. De op grond hiervan gezamenlijk geformuleerde doelen legt de jeugdbeschermer vast in het plan samen met concreet geformuleerde acties die met de betrokkenen zijn afgesproken om de doelen te realiseren. Ook worden er heldere afspraken gemaakt en vastgelegd over de taakverdeling. Het netwerk uit stap 1 wordt daar zoveel mogelijk bij betrokken.

Het begeleidingsplan bevat dus ook de meningen van het kind en/of ouders en netwerk over de gezamenlijk geformuleerde doelen van de jeugdbeschermer.

Maakt de familie bij een ondertoezichtstelling gebruik van het recht eerst zelf een plan op te stellen, dan toetst de jeugdbeschermer of de acties van het familiegroepsplan de reeds geconstateerde ontwikkelingsbedreigingen weg zullen nemen.

Analyseschema het praktische instrument van het 4-stappenanalysemodel

Het analysemodel maakt gebruik van een *analyseschema*. Hiermee weegt de jeugdbeschermer de stappen van de analyse, de veiligheid, risico's en culturele aspecten, zodat hij minimale doelen kan formuleren die vanuit de beschermingstaak noodzakelijk zijn. De analyse is daarmee tevens een risicotaxatie.

Met behulp van een zogenaamd '*praatpapier*' brengt de jeugdbeschermer samen met het kind en/of gezin de krachten en zorgen, het netwerk en de doelen in kaart. Samen met het beeld uit het analyseschema leiden deze tot een plan; een begeleidingsplan of een plan van aanpak.

De aanpak van de begeleiding van vluchtelingenkinderen die onder voogdij staan komt dus grotendeels overeen met die van gezinnen die onder toezicht zijn gesteld. Daarom hebben we ervoor gekozen één methodiek te ontwikkelen die gebaseerd is op bij de cultuur aansluitende begeleiding, bescherming en autonomie. Eén methodiek die uitgaat van de fases van herstel van de vlucht, verlies en migratie van vluchtelingenkinderen en -gezinnen en het bevorderen van de veerkracht en autonomie zodat het kind en/of het gezin zelfstandig verder kan.

De focus van de begeleiding richt zich daarom bij zowel amv's als vluchtelingen-gezinnen op het herstel en bevorderen van de veerkracht van het kind en, indien van toepassing, de ouders. Nidos heeft hiermee een methodiek ontwikkeld specifiek voor de bescherming van vluchtelingenkinderen. Daarmee doet de organisatie recht aan haar landelijke specialistische functie in het veld van de jeugdzorg.

4

BEGELEIDINGSTHEMA'S SPECIFIEK VOOR VLUCHTELINGENKINDEREN

De decennialange ervaring van Nidos heeft geleid tot inzicht in thema's die bij de begeleiding van vluchtelingenkinderen belangrijk zijn en die specifiek samenhangen met vluchten en migreren.

In het kort komt het erop neer dat er na aankomst over het algemeen een periode van herstel nodig is waarin de aandacht vooral gericht is op de asielprocedure (*verkenningfase*). Pas daarna is er aandacht voor de nieuwe omgeving en breekt er een periode van ontwikkeling aan (*ontwikkelfase*). Als het kind een verblijfsvergunning krijgt dan kan deze overgaan in een periode van integratie en ontwikkeling naar zelfredzaamheid (*zelfredzaamheidsfase*). Komt deze verblijfsvergunning er niet, dan staat de ontwikkeling van het kind vaak onder druk. Het is dan lastig voor de vluchteling om positief naar de toekomst te kijken en een ander perspectief te ontwikkelen dan het gewenste verblijf in Nederland.

Ook kinderen die met ouders zijn gevlucht en onder toezicht zijn gesteld evenals de ouders zelf doorlopen deze fases. Kinderen herstellen echter vaak veel sneller dan hun ouders en gaan dus ook weer eerder over tot ontwikkelen. De ondertoezichtstelling is vaak een gevolg van stress door de vluchtelingensituatie waar ouders van moeten herstellen om weer voldoende toe te komen aan de opvoedtaken.

Begeleidingsbehoefte in de verkenningfase

Veiligheid ervaren, voldoende en passend eten en je welkom voelen dragen bij aan een basisgevoel van veiligheid. Dat geldt ook voor contact, menselijk contact gebaseerd op interesse en ondersteuning en veelvuldig contact met familie. Ook continuïteit in wonen en begeleiding door de jeugdbeschermer, mentor of opvangouder zijn belangrijk. Dit basisgevoel helpt vluchtelingen om tot rust te komen en bij te komen van de stress en traumatische gebeurtenissen, van waaruit ze zich kunnen oriënteren op de nieuwe samenleving waarin ze zijn beland.

Het kind en/of gezin heeft behoefte aan *echt contact* op basis van interesse, betrokkenheid en respect. Dat vergt tijd, inzet en cultuursensitieve aansluiting van de begeleiding. Daarbij is het van belang dat een vluchtelingenkind of gezin ervaart dat de begeleiding betrouwbaar is en tot steun en ook begrijpt welke rol deze heeft. Professionele sociale hulpverlening is voor de meeste vluchtelingen onbekend, hulp komt in een grootfamiliecultuur meestal van familie.

De jeugdbeschermer biedt respectvol inzicht in en geeft duidelijkheid over de asielprocedure en de nieuwe cultuur, waardoor het kind en/of gezin grip kan krijgen op de mogelijkheden en onmogelijkheden, wat de agency bevordert.

Samenwerken met de familie versterkt de begeleiding

De meeste vluchtelingenkinderen komen uit een collectieve cultuur, waarin het deel uitmaken van de grootfamilie een belangrijke rol speelt bij de normen en waarden. Bijdragen aan het belang van het familiewelzijn is vaak het belangrijkste streven van ieder familielid. De vlucht naar Europa maakt daar in veel gevallen deel van uit. Door de vlucht hopen deze kinderen, en hun families, dat ze kunnen bijdragen aan het familiewelzijn door geld te sturen, het leven hier tot een succes te maken of gezinshereniging te realiseren. Daardoor zal het de familie beter gaan en zal die trots zijn op het kind. Het kind draagt bovendien bij aan de eer van de familie, wat in een grootfamiliecultuur over het algemeen van grote waarde is. Andersom is de familie op afstand ook betrokken bij het welzijn van het kind in het verre Europa.

Voor het kind is het moeilijk en soms onmogelijk om de verwachtingen van de familie waar te maken. Door de familie te betrekken bij de begeleiding, in samenspraak met het kind, kan de jeugdbeschermer realistische informatie en perspectieven met hen delen. Anderzijds kan de familie betrokken worden als het kind het moeilijk heeft. Het kind en zijn familie kunnen soms oplossingen aandragen die veel beter werken dan de oplossingen die de jeugdbeschermer bedenkt.

Ook speelt familie een belangrijke rol als asiel niet lukt en het kind moet terugkeren. Zij kan vaak het beste bedenken wat een reële optie is om een perspectief te hebben bij terugkeer. Kan het een opleiding gaan doen of een bijdrage krijgen van de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM)? En wat is de plek waarnaar het kind het best kan terugkeren? Het kind houdt regie over het contact, ook omdat sommige onderwerpen kunnen leiden tot gezichts- en eerverlies. Bij vluchtelingengezinnen die de opvoeding tijdelijk niet aankunnen en waarvan kinderen onder toezicht zijn gesteld, is het eveneens van belang de familie te betrekken en samen met hen naar oplossingen te zoeken.

De jeugdbeschermer informeert het kind en de familie zo nodig over gezinshereniging. Hij geeft uitleg door vragen te beantwoorden, waardoor verwachtingen beter kunnen aansluiten bij de realiteit. Daarbij is het belangrijk oog te hebben voor mogelijk verwesterd gedrag van het kind wat bij de familie tot schaamte kan leiden en voor verwijdering kan zorgen.

Meervoudige partijdigheid

De jeugdbeschermer die kinderen begeleidt die wonen in gezinsverband (OWG) en kinderen die onder toezicht zijn gesteld, moet oog hebben voor alle partijen binnen de families die hierbij een positie hebben. Hij moet (proberen) de posities van de verschillende familieleden in het systeem (te) begrijpen vanuit de zogenaamde meervoudige partijdigheid. Dat wil zeggen dat de jeugdbeschermer zich achter elke betrokkene kan opstellen, zonder daarbij overwegingen of gedrag te hoeven goedkeuren (voorwaardelijke empathie).

De beroepscode van jeugd- en gezinsprofessionals (2017) stelt dat er in toenemende mate een beroep op jeugdhulp en jeugdbescherming wordt gedaan wanneer de belangen van ouders met elkaar botsen, bijvoorbeeld bij een complex verlopende echtscheiding. Deze botsende belangen leiden er in extreme gevallen toe dat het welzijn, de veiligheid en de ontwikkelingskansen van het kind bedreigd worden. Voor professionals betekenen die verschillende belangen dat zij een houding van meervoudige partijdigheid hanteren, waarbij het belang van het kind in principe de doorslag geeft bij een afweging.

Brugfunctie van de jeugdbeschermer

Een jeugdbeschermer vervult vaak een brugfunctie voor een amv of familie, bijvoorbeeld op school bij onbegrip door cultuurverschillen. Hij kweekt steeds naar twee kanten begrip over de zienswijze of het gedrag van de ander. Daardoor kan de weerstand verminderen, wederzijds begrip wordt vergroot en kunnen eventuele misverstanden uit de weg worden geruimd. De jeugdbeschermer heeft daarvoor interculturele kennis nodig en ook vaardigheden op het gebied van interculturele communicatie en cultuursensitiviteit.

Begeleiden van (kinderen in) gezinnen

Cultuurverschillen en integratietempo spelen een rol bij de begeleiding van kinderen in gezinnen. Betreft het een opvanggezin uit het familienetwerk dan speelt bovendien de overige familie (waar ook ter wereld) op de achtergrond een grote rol. Hoe beter de culturele aansluiting is, hoe meer zicht de jeugdbeschermer heeft op wat er speelt, hoe beter hij de begeleiding kan vormgeven. Daarom is meervoudige partijdigheid nodig, bijvoorbeeld als de opvoeding te streng is naar Nederlandse

normen. Het is van belang dat de jeugdbeschermer oog heeft voor de draagkracht van het gezin. Dit geldt ook voor de begeleiding van onder toezicht gestelde kinderen en van kinderen na gezinshereniging.

Opgroeien in een westerse samenleving kan voor vluchtelingkinderen tot spanningen leiden. In een opvanggezin kunnen kinderen verschillende, ook dienende posities hebben, dit kan samenhangen met de positie in de familie of de hiërarchie tussen stammen.

Opvangen in een gezin met een vergelijkbare culturele achtergrond, migratiegeschiedenis en taal kan (een gevoel van) veiligheid en geborgenheid bieden en een kind ook helpen te stabiliseren. Door aansluiting bij en herkenning van de context uit het verleden, de taal en voor het kind bekende rituelen en geuren kunnen gevoelens van vervreemding en verwarring verminderen en kan het kind contact zoeken met de onbekende buitenwereld.

Gezondheid van vluchtelingkinderen

Gezondheid vraagt vanaf het begin speciale aandacht vanwege ziektes die kinderen mee kunnen nemen. Maar ook vanwege cultuurverschillen waar het gaat om gezondheidsbeleving, zoals visie op de herkomst of oorzaak van de klachten en daarmee gepaard gaande oplossingen. Bovendien is er veelal sprake van forse stress- en traumaklachten, zeker in de eerste periode na aankomst. Dat kan consequenties hebben voor de ontwikkeling en het functioneren van kinderen. Het kan leiden tot geagiteerd of juist teruggetrokken gedrag en het concentratievermogen en cognitief functioneren kunnen (tijdelijk) verminderd zijn.

De meeste mensen herstellen zelf van traumatische gebeurtenissen, sommige ontwikkelen ernstige problemen. De mate waarin dit gebeurt is mede afhankelijk van bijvoorbeeld eerdere traumatische ervaringen, veerkracht, sociale steun en genetische aanleg. Bij het uitblijven van herstel kunnen herbelevingen, vermijdingsgedrag - maar ook dissociatie voorkomen. Een (psycho)trauma kan zich ontwikkelen tot een posttraumatische stressstoornis of een depressie.

Veel vluchtelingen maken groot verlies mee: ze hebben geliefden verloren, bezittingen en status, maar ook vertrouwde symbolische handelingen en een omgeving waarin rituelen samen worden beoefend. Het ontbreken van een betekenisvolle culturele, religieuze of sociale (groeps)context kan de verwerking van verlies bemoeilijken. Vluchtelingen(kinderen) kunnen zich hierdoor gedeprimeerd, boos en angstig voelen met als resultaat dat agressieve gevoelens en agressief gedrag of juist somberheid en depressiviteit toenemen.

In de begeleiding van vluchtelingenkinderen en hun opvoeders is het belangrijk om oog te hebben voor rouwprocessen en bij de familie en cultuur van de kinderen horende rituelen en gebruiken. Passende interculturele psychische hulp kan wenselijk zijn. Tegelijkertijd is het belangrijk dat de begeleider zich terughoudend opstelt als het gaat om praten over traumatische gebeurtenissen, omdat het risico bestaat dat de klachten verergeren. De regie hierover moet bij het kind blijven.

De ontwikkeling van vluchtelingenkinderen

Een kind met 'veilige hechtingsrelaties' kan affectieve en troostrijke relaties onderhouden met de familie op afstand, maar het kan zo'n relatie ook ontwikkelen met mensen in zijn nieuwe directe omgeving. Het is van belang dat de jeugdbeschermer de aanwezigheid van hechtingsfiguren onderkent en de ontwikkeling van veilige hechtingsrelaties stimuleert.

Onderwijs wordt door vluchtelingen vaak gezien als de sleutel naar een betere toekomst, het kan een bron van veerkracht zijn maar ook een bron van stress. Het is niet voor alle vluchtelingenkinderen gemakkelijk om onderwijs te volgen. Vaak omdat ze het niet gewend zijn, vanwege de strakke regels maar ook omdat het onderwijs niet altijd aansluit op de individuele ontwikkeling. Onderwijs dat aansluit bij de ontwikkeling en mogelijkheden is van groot belang.

Vluchtelingenkinderen krijgen vaak onterecht het label verstandelijk beperkt. Bij het bepalen van het intelligentieniveau wordt meestal geen rekening gehouden met de (culturele) achtergrond en invloed van stress en trauma op het cognitief functioneren. Zo nodig wordt daarom een transculturele psycholoog geraadpleegd. Cultuursensitief aansluiten bij de visie van het kind en zijn opvoeders in geval van leerproblemen is belangrijk omdat bijvoorbeeld een doorverwijzing naar speciaal onderwijs tot schaamte kan leiden.

Gedrag gezien vanuit een intercultureel en trauma-geïnformeerd perspectief leert ons dat het voor een vluchtelingenkind, zeker een alleenstaand, in het begin zoeken is welk gedrag passend is. Onzekerheid door cultuurverschillen, de situatie, een laag zelfbeeld of onveiligheid, kan ervoor zorgen dat kinderen zich teruggetrokken en overaangepast gedragen. Dit kan leiden tot isolement maar ook tot misbruiksituaties. Het kan lastig zijn om in contact te komen met deze kinderen.

Vluchtelingenkinderen laten ook regelmatig geagiteerd en agressief gedrag zien. Dit kan leiden tot onbegrip en negatieve reacties in de omgeving. Geagiteerd gedrag kan veroorzaakt worden door chronische stress en trauma's maar ook doordat er onvoldoende hechtingsfiguren beschikbaar zijn die door troost en begrip kunnen helpen de emoties te reguleren.

Oog hebben voor de achtergrond van ongepast of zorgelijk gedrag is belangrijk in de begeleiding om te zoeken naar mogelijkheden het gedrag te veranderen. Een begeleider moet daarbij tegelijk duidelijk zijn in de grenzen van toelaatbaarheid en zoekt samen met het kind naar oplossingen.

Het corrigeren van 'ongepast gedrag' door corrigerende maatregelen op te leggen, werkt averechts als het gedrag voortkomt uit triggers van trauma en stress. Dit gedrag is een reflex op vermeend gevaar (instinct). Het helpt om 'ongepast gedrag' van een vluchtelingenkind te herkennen in zijn oorzaak. Aansluiting en erkenning kunnen ruimte geven voor het herstructureren van cognities of voor het veranderen van disfunctionele gedachten over het vermeende gevaar. Ook het 'westerse' reflecteren op ongewenst gedrag dat moet leiden tot inzicht en excuses sluit niet aan bij de schaamtecultuur waar de meeste vluchtelingenkinderen vandaan komen, waar eerst een relatie hersteld moet worden.

Identiteitsontwikkeling van amv's

Het migratieproces van vluchtelingenkinderen vindt meestal plaats tijdens de adolescentie, een belangrijke periode voor het ontwikkelen van de identiteit, die door de kwetsbaarheid en migratie niet zonder risico is. In een collectivistische cultuur ligt meer nadruk op een sociale en culturele identiteit, terwijl de nadruk in een individualistische cultuur meer lijkt te liggen op een persoonlijke en sociale identiteit. Amv's zijn hun oude rolmodellen, zoals familieleden, vrienden, leeftijdgenoten en hun ouders, als centrale figuren voor identificatie kwijt en nieuwe rolmodellen zijn er vaak nog niet. Dit bemoeilijkt een vlotte ontwikkeling van een eigen identiteit. Het is belangrijk dat de begeleiding en ondersteuning van amv's zich richten op het behoud en de ontwikkeling van sociale netwerken van landgenoten en Nederlanders, oude en nieuwe rolmodellen en vriendschappen. Ontstaat er onvoldoende sociale aansluiting en sociale identificering met de samenleving, dan is er risico op afwijzing, wat een voedingsbodemp kan zijn voor radicalisering.

Het ontwikkelen van een duale identiteit kan een goede manier zijn om zich met behoud van eigen culturele waarden en normen aan te passen aan de waarden en normen van het nieuwe land. Deze vorm van acculturatie wordt gezien als de meest succesvolle strategie met het beste resultaat op het gebied van sociaal welzijn van de migrant.

Zelfredzaam, op eigen kracht verder

Het doel van de begeleiding van Nidos en de asielopvang is jongeren voor te bereiden op zelfstandigheid bij achttien jaar. Een goed sociaal netwerk is daarbij heel belangrijk. Dat geldt ook voor vluchtelingengezinnen. Ook het spreken van de taal,

contact met familie en het hebben van een toekomstperspectief zijn belangrijke succesfactoren voor zelfredzaamheid. Zelfredzaamheid is een onderdeel van agency en autonomie, van persoonlijke ontwikkeling en persoonlijke kracht.

Begeleiding bij integratie, terugkeer of perspectief op onrechtmatig verblijf

Bij integratie zijn acculturatiestrategieën belangrijk: manieren waarop mensen zich aanpassen aan de nieuwe cultuur. Volgens onderzoek van Sleijpen (2017) zijn acculturatiestrategieën die gericht zijn op verbinding met de eigen culturele achtergrond én op het aanpassen aan de nieuwe levensstijl, bronnen van veerkracht voor vluchtelingenkinderen. Begeleiding die gericht is op deelname aan de samenleving helpt om sociale contacten op te doen. Denk aan school, werk, vrijetijdsbesteding en buurtactiviteiten.

Integratie kan bemoeilijkt worden doordat er een nieuwe periode van rouw aanbreekt, bijvoorbeeld omdat er een einde is gekomen aan een lange periode van vluchten of omdat de aanvraag voor gezinshereniging is afgewezen.

Krijgt het kind geen verblijfsrecht, dan richt de begeleiding zich op terugkeer. Teleurstelling en rouw behoeven aandacht, waarna er door het versterken van veerkracht en zo mogelijk vanuit persoonlijke kracht gewerkt kan worden aan een terugkeerplan. De resterende tijd in Nederland kan het kind gebruiken voor opleiding en het leren van vaardigheden.

Uitgangspunt van Nidos bij terugkeer is commitment van zowel de familie als het kind met een terugkeerplan (double commitment). De ervaring leert dat een gezamenlijk plan gebaseerd op realistische mogelijkheden in het land van herkomst tot positieve resultaten kan leiden. Een goede voorbereiding gericht op praktische zaken, zoals toegang tot onderwijs en sociale aansluiting met leeftijdsgenoten, is daarbij belangrijk.

Het inzetten op sociale steun en verbondenheid met de eigen cultuur is ook helpend voor de veerkracht van vluchtelingengezinnen die terug moeten keren. De begeleider heeft bovendien oog voor de emotionele beschikbaarheid en opvoedsensitiviteit van ouders in deze omstandigheden en de ontwikkeling van de kinderen.

Jongeren die aan het einde van hun opvangperiode zitten en die uitgeduceerd zijn, komen in een zorgelijke en kwetsbare situatie. Zij lopen een groot risico dat ze in uitbuitsituaties zoals prostitutie, drugshandel of illegale arbeid terechtkomen. Het is daarom van belang dat amv's maar ook gezinnen goed voorgelicht zijn over de kwetsbaarheid van een leven in illegaliteit en over de mogelijkheden om op een later moment alsnog terug te keren naar het land van herkomst.

5

INTERCULTURELE VERDIEPING

Cultuur wordt wel omschreven als alle geschreven en ongeschreven afspraken, waarden en normen van een samenleving. Cultuur is dynamisch en altijd aan verandering onderhevig. Hoe men zijn cultuur uitdraagt is ook afhankelijk van de context.

Of er ook universele normen en waarden zijn die in alle culturen en tijden worden herkend, daarover zijn de meningen verdeeld. Een voorbeeld van (een poging tot) universele normering is de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens of het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

Kennis van en inzicht in verschillen en overeenkomsten tussen culturen draagt bij aan een cultuursensitieve attitude. Belangrijke aspecten die in de begeleiding van vluchtelingen vaak een rol spelen zijn:

- grootfamiliecultuur, waarbij het belang bij te dragen aan het familiewelzijn en familie-eer voorop staat maar wat ook tot eerschending en verstoting kan leiden;
- machtsafstand is vaak groot waarin respect voor ouderen en meerderen belangrijk is;
- schaamte cultuur, waar bijvoorbeeld het bekennen van schuld de schaamte vergroot en dus wordt vermeden. Het behoud van de relatie is belangrijker dan het toegeven van een fout, flexibel met de waarheid omgaan is daarin acceptabel;
- wantrouwen is een basishouding waaraan veel vluchtelingen gewend zijn, bovendien is het beroep van hulpverlener vaak onbekend. Wantrouwen tekent de relatie in de begeleiding in het begin. De behoefte aan menselijk contact en interesse staat voor hierin voor de vluchteling vaak voorop.

Verschillen tussen collectivistische en individualistische samenlevingen⁵

Collectivistische of wij-cultuur	Individualistische of ik-cultuur
<ul style="list-style-type: none"> - Mensen worden geboren in uitgebreide families of andere wij-groepen die hen blijvend beschermen in ruil voor loyaliteit. - Groei tot sociaal wezen staat voorop. - Gelukkig maken. - Kinderen leren denken in termen van 'wij'. - De harmonie moet altijd bewaard blijven en directe confrontatie vermeden. - Bestaansmiddelen hoor je te delen met je familieleden. - Een misstap leidt tot schaamte en gezichtsverlies voor jezelf en de groep. 	<ul style="list-style-type: none"> - Mensen groeien op om voor zichzelf en misschien voor hun gezin te zorgen. - Emotionele groei en autonomie staan voorop. - Gelukkig zijn. - Kinderen leren denken in termen van 'ik'. - Een eerlijk mens zegt wat hij of zij denkt. - Je middelen bezit je zelf, dat geldt zelfs voor kinderen. - Een misstap leidt tot schuldgevoel en verlies van zelfrespect.
<p><i>Grote machtsafstand</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Hiërarchie is erg belangrijk. - Ouders leren kinderen te gehoorzamen. - Respect voor ouders en oudere familieleden is essentieel en permanent. - Weinig overleg tussen generaties; kinderen worden niet bij besluitvorming betrokken. - Leerlingen behandelen leraren met respect. - Op school neemt de docent het initiatief. 	<p><i>Kleine machtsafstand</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Hiërarchie is minder belangrijk. - Ouders behandelen kinderen als hun gelijken. - Kinderen behandelen ouders en oudere familieleden als hun gelijken. - Veel overleg tussen generaties; kinderen worden bij besluitvorming betrokken. - Leerlingen behandelen docenten als hun gelijken. - Docenten verwachten initiatief van de leerlingen.

<p><i>Masculien</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Meisjes huilen, jongens niet; jongens moeten terugvechten, meisjes mogen niet vechten. - De beste leerling is de norm. - Agressie hoort erbij op school. 	<p><i>Feminien</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Jongens en meisjes mogen allebei huilen, maar geen van beiden mag vechten. - De gemiddelde leerling is de norm; zwakke leerlingen worden geprezen ter aanmoediging. - Kinderen mogen zich op school niet agressief gedragen.
<p><i>Tijd is synchronisch ofwel polychroon</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Gebeurtenissen kunnen tegelijkertijd plaatsvinden. - Een afspraak is een indicatie die wordt nagestreefd. - Meerdere dingen tegelijk. 	<p><i>Tijd is sequentieel ofwel lineair</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Gebeurtenissen volgen elkaar op. - Afspraken worden nagekomen. - Een ding tegelijk.

Opvoeden in intercultureel perspectief

Opvoeden in Nederland kan voor vluchtelinggezinnen een lastige taak worden door de nieuwe situatie. Ze krijgen te maken met andere culturele normen en waarden; er is in de beginperiode vaak veel stress en het ontbreekt aan het uitgebreide familienetwerk waarmee in de landen van herkomst vaak een deel van de opvoedings- en verzorgingstaken werd gedeeld. Ook veranderen de eigen kinderen in hun nieuwe omgeving, omdat zij gedrag van andere kinderen overnemen. Het opbouwen van een nieuw netwerk is een beschermende factor bij het voorkomen van psychische problemen. Het netwerk is belangrijk om de balans tussen draagkracht en draaglast van opvoeders in evenwicht te houden.

Meerdere onderzoeken laten zien dat migrantenouders zich aanpassen aan de verschillende opvoedculturen door het beste uit twee culturen te mengen. Dat gaat wel gepaard met opvoedingsonzekerheid, bijvoorbeeld over de noodzaak van praten, overleggen en onderhandelen met de kinderen.

Het wegvallen van het netwerk kan leiden tot riskante situaties, omdat ouders niet gewend zijn zonder steun van de familie en omgeving toezicht te moeten houden op hun kinderen. Menig raadsonderzoek rept dan van *verwaarlozing en gebrek aan toezicht van de ouders*, omdat jonge kinderen in riskante situaties worden aange-

troffen. Dit kan leiden tot een grond voor een ondertoezichtstelling en uiteindelijk tot een uithuisplaatsing. Voor de ouders komt dit dan vaak als een volslagen verrassing. Zij begrijpen het niet en weten niet hoe of wanneer ze het kind weer terug kunnen krijgen. Goede voorlichting is hierbij van groot belang, eventueel door gebruik te maken van vertrouwenspersoon uit het netwerk of een intercultureel mediator.

Belangrijke cultuurverschillen	
Collectivistische cultuur	Individualistische cultuur
<ul style="list-style-type: none"> - Een kind wordt geboren in een uitgebreide familie die blijvend bescherming biedt in ruil voor loyaliteit. - Positie in het gezin is belangrijk. - Kinderen tonen respect voor volwassenen: <ul style="list-style-type: none"> - je kijkt volwassenen niet in de ogen; - je gehoorzaamt; - je spreekt volwassenen niet tegen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Een kind groeit op om een autonome volwassene te worden. - Ouder-kindrelatie is belangrijk. - Ouders onderhandelen met kinderen over de regels.
<ul style="list-style-type: none"> - Kinderen spelen met kinderen, volwassenen spelen niet met kinderen. Volwassenen zien dit niet als hun taak en ervaren het als beschamend om met kinderen te spelen. - Toezicht op kinderen gebeurt door de gemeenschap. - Opvoeding van jongens en meisjes verschilt sterk. Jongens krijgen veel vrijheid en taken buitenshuis, meisjes leren binnenshuis het huishouden te doen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ouders spelen met kinderen, dat vinden ze belangrijk voor de ontwikkeling van het kind. - Eigen opvoeders zijn verantwoordelijk voor het toezicht op de kinderen. - Opvoeding van jongens en meisjes is in de basis gelijk: veel vrijheid en weinig taken.
<ul style="list-style-type: none"> - Kinderen worden tot volwassenheid beschermd voor de waarheid als deze hard is. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kinderen groeien op met de waarheid ook als deze hard is.

-
- Kinderen horen bij echtscheiding of overlijden van de moeder bij de familie van vaderszijde.- Bij afwezigheid van de vader neemt de oudste zoon de rol van hem over.- Moeders verzorgen de kinderen liefdevol en vaders disciplineren de kinderen.	- Kinderen horen bij hun moeder of gedeeltelijk bij moeder en vader.- Bij afwezigheid van de vader neemt de moeder de rol van vader erbij.- Ouders hebben vergelijkbare rollen in de opvoeding.

⁵ Gebaseerd op onderzoek van Hofstede et al. (2016), Jessorun (2018), en Trompenaars (2010).

6

PROFESSIONELE KADERS VAN JEUGDBESCHERMING BIJ VOOGDIJ EN ONDERTOEZICHTSTELLING

De voogdijmaatregel en de ondertoezichtstelling van asielzoekerskinderen zijn kinderbeschermingsmaatregelen die Nidos uitvoert. In het eerste geval oefent de jeugdbeschermer het (tijdelijk) gezag uit over het kind. De jeugdbeschermer zorgt voor de opvoeding en verzorging van de minderjarige en heeft daarbij dezelfde bevoegdheden als de ouders. De voogdij eindigt wanneer de ouders weer beschikbaar zijn of wanneer het kind meerderjarig wordt.

Bij een ots worden de ouders beperkt in hun gezag en wordt de jeugdbeschermer daaraan toegevoegd. Hij heeft de taak om de door de rechter beschreven ontwikkelingsbedreigingen weg te nemen en de verantwoordelijkheid voor de opvoeding binnen een aanvaardbare termijn weer bij de ouder te leggen.

Bij de uitvoering van de maatregelen staat het belang van het individuele kind centraal, voert de jeugdbeschermer regie over zijn ontwikkeling naar zelfstandigheid en grijpt in wanneer die ontwikkeling op enigerlei wijze stagneert of bedreigd wordt. Bij een ots biedt de jeugdbeschermer zowel kind als ouders hulp en steun.

De kaders van voogdij en ots liggen vast in het Jeugdrecht. De werkzaamheden van de jeugdbeschermer die daaruit voortvloeien zijn onder andere het duiden van de rol en verantwoordelijkheden aan kind en familie met aandacht voor de rechtspositie van beiden, het samen met het kind (en gezin) maken van een plan van aanpak, het screenen van de veiligheid en het maken van een risicotaxatie.

De middelen waarmee de jeugdbeschermer in geval van een ots verder ingrijpt in het gezag van ouders zijn het geven van een 'aanwijzing' die de ouders moeten opvolgen of de mogelijkheid tot een verzoek aan de kinderrechter om een 'uithuisplaatsing'.

Een verzoek tot onderzoek naar een gezagsbeëindigende maatregel in het licht van *de weging van het belang van het kind in het jeugdrecht* geldt voor een vluchtelingenkind vaak anders dan voor een kind dat in Nederland is opgegroeid. De tijdelijke omstandigheden van het vluchten en asielzoeker zijn liggen vaak ten grondslag aan de ondertoezichtstelling. Deze kunnen goed herstellen als de situatie is gestabiliseerd. De termijn die hiervoor nodig is, is vaak langer dan de in Nederland gehanteerde twee jaar. Bovendien zijn de gevolgen van een uithuisplaatsing voor een vluchtelingenkind vaak heel groot, het raakt niet alleen de ouders en familie kwijt maar vervreemdt ook van de taal en cultuur. Dit kan op latere leeftijd met name bij de identiteitsontwikkeling tot grote problemen leiden. De voor een vluchtelingenkind *aanvaardbare termijn* is dan vaak ook langer dan voor een in Nederland opgegroeid kind.

In het kwaliteitskader van het geregistreerde beroep van jeugdbeschermer staat professioneel handelen centraal. Dat betekent dat de jeugdbeschermers de beschikking hebben over voldoende kennis en vaardigheden, een doorlopende investering in beroepsontwikkeling met ruimte voor het inzetten van de juiste hulp. De instrumenten die beschreven worden om de kwaliteit te waarborgen zijn de kernbeslissing, het 'meerogenprincipe', het moreel beraad maar ook de beroepscode jeugd- en gezinsprofessionals en de richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming.

Verantwoording van professioneel handelen is een belangrijk onderdeel van het werk van de jeugdbeschermer. Uiteindelijk kan een tuchtcollege daarover beslissen. Het tuchtcollege doet dit met het oog op het bewaken van de kwaliteit van de beroepsuitoefening en om het kind en/of gezin te beschermen tegen ondeskundig en onzorgvuldig handelen.

